



# LEIDŽIAKALNIO

## LEIDŽIA LTSR NACIONALINIO PARKO DIREKCIIJA

Leidžiamas nuo 1984 m.

1990 m. kovo — balandžio mėn.

### NESENSTANČIOS IDĖJOS

Tesiame 1990 m. sausio — vasario mėn. „Nuo Ledakalnio“ publikacija „Prieš šešiolika metų arba nesenstančios idėjos“ pradėta diskusiją apie mūsų Nacionalinio parko ateitį ir jo merdėjimo priežastis. Toliau kviečiame prisiminti svarbiausias ankšiau įvairių autorų išsakytas mintis, įvesdamai tam naują skyrelį — „Nesenstančios idėjos“.

#### Redaktoriai

„Pakilę į Šventą žygi prieš Ignalinos AE monstros pamiršom greta esančią Aukštaitijos nacionalinio parko bėdas. Baltijos jūros ir Kuršmarių dilema užgožė Nemuno delta kraštovaldžio tragediją... Toli gražu ne tobulaikas sprendžia saugomų teritorijų kraštotvarkos klausimus tiek Valstybinio gamtos apsaugos bei Statybos reikalų komitetai, tiek Kultūros ministerija, tiek Gamtos apsaugos draugija. tiek kitos atsakingos už tai organizacijos. Juk ne kas kitas, o Valstybinio gamtos apsaugos ko-

nekontroliuojamą gamybinię bei rekreacinę situaciją, degradavimo gamtinę bei etnokultūrinį kraštovaldžio kompleksą, o nacionalinių parkų idėja buvo smarkiai diskredituota visuomenės akys. Kad įveiktume krizę, būtina radikaliai paleisti nacionalinių parkų statusą, įteisinti juos kaip naujos žemėvaldžios formą bei pertvarkytį administraciją — numatyti savarankišką, realią valdžią turinčią instanciją — tikra parko žemės šeimininką. Nacionalinio parko administracija turėtų valdymo, mokslo (su mokslineis įstaigos darbuotojų teisėmis), inspekcijos (su teise bausti paželdėjus vietoje) bei gamybos (įskaitant statybą) padalinius, taip pat disponuotu specialiu lėšų fondu, sudaromu iš bludžielių bei žemės nuomas atskalymu, rekreacinių įvažiavimo bei stovyklavimo mokesčiu, baudų ir aukų.

Nebegalima toliau delsti ir vilkinti nacionalinių parkų steigimo programos, turinčios garantuoti mūsų istorinių etnokultūrinių regionų — Aukštaitijos, Zemaitijos, Dzūkijos, Vilniaus bei Klaipėdos kraštų — kraštovaldžio apsaugą. Valstybinio gamtos apsaugos komiteto anksčiausiai vadovų pozicija (kurių kai kas ir dabar dar nori laikytis) „iš pradžių geriau kuo mažiau, o vėliau — žiūrėsim“, — iš esmės kliaudinga ir rodo vien norą išvengti atsakomybės ir darbo. Laukti nevalia, nes po 10—13 metų nebebus kur tų „atidėtu“ nacionalinių parkų steigtis, gamtinės ir kultūrinės kraštovaldžio vertybės bus galutinai sunaikintos, nes talai aiskiai rodo pastarojo dešimtmecio patirtis.

Manau, jei būtų primitas naujas juridinis nacionalinių parkų, kai savarankišku žemėvaldžio įmonių (kuriam tam, kad būtų išsaugoti ypatingą ekologinę, istorinę bei estetinę vertę turintys kraštovaldžio kompleksai, gamtos ir kultūros objektai, naudojant juos mokslo, pažintinės rekreacijos bei kultūriniu ūyntimo tikslams) statusas, galima būtų vien sus juos įsteigti iki 1995 metų. Juk šių parkų tvarkymo bėdos kyla ne dėl teritorijų dydžio, o dėl netobulų nuostatų.“

Pirmiausia būtina sukurti vieningą visų gamtinės bei kultūrinių kraštovaldžio vertybų apsaugos sistemą, kur kas glaudžiai negu iki šiol bendradarbiaviant Kultūros ministerijai ir Valstybiniam gamtos apsaugos komitetui.“

„Iki 2000 metų turėtu būti iš esmės sukurtą visa numatyta nacionalinių parkų sistema. Tačiau efektyvi nacionalinių parkų veikla respublikoje bus neįmanoma be radikalinių juridinių bei administraciinių reformų. Netobulas nacionalinio parko juridinis statusas, direkcijos beteliškumas ir netikusi struktūra, buvusių „globėjų“ diktatas bei neatsakinėjimas, mokslineis-techninės tarnybos neveiksmingumas sukurė

Povilas Kavaliauskas, str.: Kraštovaldžio žinybų voratinklyje, Kultūros barai, 1988 m., Nr. 12.

### Aukštaitijos nacionalinio parko nuostatai

#### PROJEKTAS

##### nuostatai

##### projektas

17.1. renkamas respublikinio konkursu tvarka 5 metams. Konkursu komisija sudaro VGAK, mišku ūkio ministerijos, kultūros ministerijos, respublikinės gamtos apsaugos draugijos, Žaliųjų atstovo.

17.2. kolegialiai su parko direkcija vadovauja parkui. Atsako už ekologinę ir etnokultūrinę parko būklę.

17.3. savo kompetencijos ribose leidžia įstatymus.

17.4. paskirsto darbą ir užduotis parko darbuotojams, atitinkančias darbuotojo išsilavinimą, pareigas ir specialisto darbo profili.

17.5. parko vardu sudaro sutartis su kitomis įstaigomis.

17.6. sustabdavo ir uždraudžia bet kuria veikla, prieštaraujančią parko tikslams ir interesams.

17.7. kasmet pateikia parko veiklos ataskaitą Nacionaliui parkui valdybai.

17.8. kontroliuoja, kad visi darbai parke būtu atliekami pagal išplanavimo projektą.

17.9. NP valdybai teikia pasiūlymus parko tvarkymo ir apsaugos temomis.

17.10. išduoda leidimus lanstyti parko rezervatinėse zonoje.

17.11. duoda sutikimą vykdyti gamtos pertvarkymo ir kultūros paminklų restauravimo darbus parke, juos suderinus su VGAK ir kultūros ministerija.

17.12. kontroliuoja, kain vykdomi ANP nuostatai ir kaip igvendinamos priemonės, numatyti ANP projekte.

17.13. nustato uždavinius pagalbinėms parko tarnyboms.

#### 18. Architektas:

18.1. tvirtina statybų projektus.

18.2. išduoda leidimus statybų darbams parke.

18.3. dalyvauja parenkant sklypus statyboms, kelių ir elektros tiekimo, ryšių ir kitų įrenginių trasas.

18.4. naigrinėja ir teikia išvadas, aprobuojant parko objektų projektinę dokumentaciją.

18.5. sprendžia klausimus dėl parke esančių pastatų remonto ir rekonstrukcijos.

18.6. dalyvauja komisijų darbe priimant naudoti gyvenamuosius namus ir kitus pastatus, teritorijų tvarkymo ir želdinimo darbus.

### Žinybų voratinklyje

## R E T R O

### Drašūs sumanymai

Kalbančių apie krašto vandens sistemą, tenka prisiminti neįvykdylus sumanymus sujungti Dauguvą ir Nerl perkasu (kanalu), kuris turėjo eiti Vilniaus kraštę. Pakanka žvilgterėti į žemėlapį ir bus aišku, kad labiausiai šiam reikalui tinka Dysnos ir Žeimenos upės, kurių versmės yra netoli viena kitos. Be to, visas plotas tarp šių upių versmių turtinges daugybe didesni ir — mažesnių ezerelių, kurių pats buvimas ir, tuo labiau, nesrauni juos jungianti upelių tekėmė rodo nežymią takoskyrą tarp šių dviejų upių. Tokiose vietose yra labai patogū sujungti upes kanalu, nes ežerai yra natūralūs turtangi vandens rezervuarai, o mažas upių nuolydis leidžia apsileisti su nedideliu užtvankų (šliuzų) skaičiumi.

Pirmajį projektą sujungti kanalu Dauguvą su Nerimi paruoše

1828 m. inžinieriu Vrangeliu vėl buvo pavesta daryti naujus tyrinėjimus ir paruošti naują sumanymą. Vrangelis pasirinko natūrališkesnę kanalo kryptį — Dysnos upės vagą iki Dysnų ežero. Toliau iš Dysnų ežero į Dringių ežerą turėjo eiti kastas kanalus ir toliau jau Železovskio numatyta linkme į Želmeną. Vrangelio projektu Dysnoje turėjo būti pastatyta 19 užtvankų, Želmenoje — 15. Vandens reguliatorius tas pats — Dysnų ežeras.

Vilnius ir Vilniaus kraštas,  
Kaunas, 1932.

#### REDAKCIJOS PRIERASAS:

Ačiū Dievui, kad laikas atlenkė drašių sumanymų sujungti kanalu Dauguvą su Nerimi autorius ir idėja nebuvo igyvendinta. Mūsų krašto išgarsinimui visiškai pakako ir kitoniško, jau dabarties „technikos stebuklo“ Drūkšių ir Visagino pakrantėse,

Ir grožis, ir švelnumas...

## Aukštaitijos nacionalinio parko nuostatai

18.7. vadovauja restauratorių brigadai, atliekančiai darbus etnografiniuose kaimuose ir atskiruo-se objektuose.

18.8. sprendžia klausimus, susietus su esamo kraštovaldžio išsaugojimu, kontroliuoja, kad statybų vietoje būtų maksimaliai išsaugota gamta.

#### 19. Moksliniai bendradarbiavai:

19.1. vykdo parko gamtiniai išteklių tyrimo darbus, retųjų augalijos ir gyvūnijos rūšių apskaitas, būklę ir dinaminius reiškinius, taiko biotechnines prie-mones rūšių išsaugojimui.

19.2. tūria ūkinės veiklos įtaką retosioms rūšims, teikia apsaugos priemonių pasiūlymus administracijai.

19.3. tūria optimalų rekreacinių gamtos apkrovimą ir išvairių polisiavimo būdų įtaką gamtiniam kompleksams, vykdo polisiavimo apskaitą.

19.4. renka tautosaką, muziejinę vertę turinčią medžiagą (miško, vandens telkinį, kitu ekosistemų, augalijos, gyvūnijos) būklę, rekreacijos raidą ir įtaką parko gamtai, etnografinių tyrimų medžiagą.

19.5. kontroliuoja vandens ir dirvų bei augalų ir gyvūnų cheminių užterštumą, tūria užterštumo lygi ir mastą.

19.6. mokslinėse konferencijo-se skaito pranešimus iš originalių darbų srities.

19.7. vadovauja studentų diplominiams darbams antrojo mokslinio vadovo teisėmis.

19.8. dalyvauja spausdinamu-leidinių darbe, skaito paskaitas ir pranešimus, rengia pārodas.

#### 20. Gamtos apsaugos inspek-toriai:

20.1. kontroliuoja, kaip laikoma parko lankymo taisyklė ir gamtos apsaugos įstatymu.

20.2. kontroliuoja miškų kirtimo ir želdymo darbus, remiantis pātvirtintu miškotvarkos projek-tu.

20.3. kontroliuoja žvejybos ir

žuvivaisos darbus, vandens apsauginių juostų būklę, vandens teršėjus.

20.4. kontroliuoja šalutinį miško turtų naudojimą.

20.5. išaškina žuklės, medžioklės ir stovyklavimo taisyklę pažidėjus.

#### 21. Ekskursijų vadovai:

21.1. priima ir registruoja ekskursijų užsakymus ir veda ekskursijas.

21.2. rengia ir tobulina ekskursinių maršrutų informacijos kokybę, iðiegia į praktiką specjalizuotų temų ekskursinius maršrutus.

21.3. teikia pasiūlymus ir pasabas dėl ekskursinių maršrutų gerinimo parko administracijai.

21.4. kaupia bibliografinę me-džiagą apie ANP ir kitus Lietu-vos nacionalinius parkus.

22. Miško gamybos padalinio vedėjas, vyr. miškininkas, giri-ninkai, inžinierius mechanikas, tiekėjas, vairuotojai, traktorininkai ir darbininkai atlieka funk-cijas, turėtas buvusioje Ignalinos miškų ūkio struktūroje.

#### 23. Medžioklės žinovas:

23.1. vykdo globojamosios žvérių faunos apskaitas.

23.2. vykdo globojamosios fau-nos skaičiaus reguliavimą, išduoda tam tikslui leidimus.

23.3. realizuoja medžioklės produkciją.

23.4. atlieka biotechnines prie-mones medžioklės faunos gausinimui.

23.5. registroja žvérių įtaką miškui.

23.6. teikia pasiūlymus ir pasabas apie žvérių įtaką miškui.

#### 24. Inžinierius statybininkas (darbų vykdytojas):

24.1. vadovauja miško baldų cechui.

24.2. iðengia ir prižiūri parko vizualinę informaciją, polisiavimo vietas, rekreacinius objektus ir

vietoves, tvarko jų aplinką.

24.3. atlieka kelių ir tiltų priežiūrą, jų remontą.

24.4. vadovauja jam paskirtu darbininkų brigadai.

#### 25. Sekretorė-mašininkė:

25.1. atlieka raštvedybos regis-traciją, spaustina admini-stracijos ir kitų skyrių reikalingą dokumentaciją.

25.2. tvarko parko archyvą.

26. ANP lešos ir finansavimo šaltinių: specfondų lešos ir res-publikinio biudžeto asignavimai, ūkiškaitinės pajamos, mokešiai, baudos ir kompensacijos už padarytą žalą, ištaigų ir pavienių asmenų įnašai ir kt.

27. ANP teritorijoje esantiems miškų ūkio, žemės ūkio bei kitos produkcijos gamintojams valsty-binių užsakymai neskiriama. Miškų ir žemės ūkijų pagaminta pro-dukcija realizuojama sutartinėmis kainomis.

28. Nauji objektai parke sta-tomi pagal individualius projek-tus, atitinkančius kraštovalzdži.

29. Imonės, ištaigos, organiza-cijos ir asmenys, paželdę ANP nuostatus, traukiami atsakomy-ben pagal Lietuvos Respublikos įstatymus.

30. ANP darbuotojai, pasižy-mėje darbe, gali būti premiuo-jami iš Miškų ūkio ministerijos biudžeto.

31. ANP darbuotojai turi tei-se devetį nustatytą uniformą.

32. ANP leidžia spaustintus periodinius ir proginius leidinius.

33. ANP yra juridinis asmuo, turi sąskaitą valstybiname banke, emblemą ir apvalų antspaudą, kuriame užrašytas parko pa-vadinimas su emblema centre.

34. Žvalgždute pažymeti sky-rių komplektuojamų pagal rei-kalavimus, atsižvelgiant į būsimą situaciją.

Ruošė: A. Gorodeckis,  
B. Sablevičius,  
K. Kuliešius

Ministru Taryba numatė, kad nacionalinių parkų valdyba pri-klausys Miškų ūkio ministerijai. Tai labiau atitinka nacionalinio parko — savarankiško kompleksi-o teritorinio vieneto — sta-tutą. Valstybinis gamtos apsaugos komitetas yra kontroliuojančioji organizacija ir nepajė-gi valdyti bei tvarkyti ūkinį pada-liniu. Tai aiškiai parodė dabartini-o Aukštaitijos nacionalinio parko kritizę. Aš irgi rečiau šią re-formą. Deja, praėjo vos keletas mėnesių, ir išaiškėjo kai kurios Miškų ūkio ministerijos bei jai pavaldžiu organizacijų tradici-

čių — mat joms reikės daugiau-sia tvarkymo. O kad siūloma iš-mesti svarbiausią istorinę parko ašl — Liškiavos-Merkinės-Zilvyčių gynybinę liniją, senają Dainavos sostinę (daug kainuotų iš sutvarkyti...), natūraliausią. Ne-muno atkarpa, nepaprastos svarbos geobotaninius ruožus, visa panemunės dzūkų etnografinių are-ałų, kad supjaustoma vienisa upyno ekosistema, sudarkoma pažintinės rekreacijos organizavi-mo sistema, kad šitaip iš esmės iškastruojama pati Dzūkijos na-cionalinio parko idėja — miškininkams nė motais. Svarbu kuo greičiau, pigiau; be „svetimų“ (ne miškų) žemėj. Ir projektuo-tojai, nepaisydami, kad šia jų pseuso-dėja kritikavo Vilniaus universiteto, Statybos ir archi-tektūros, Botanikos instituto spe-cialistai, Ministru Tarybos dar-buotojai, televizijos laidoje kre-piasi paramos į visuomenę, dezin-formuoja ją, tarsi tuščioje vie-toje piršdami savo „gerą“, o iš tikro — tik patogų žinybai par-ko modelį. Tad dėl Dzūkijos na-cionalinio parko, matyt, dar teks pakovoti su jo novatoriškais projektuotojais. O jei Miškų ūkio ministerija panorės tokiu būdu steigtį Žemaitijos na-cionalinį parką? Teliks pasitenkinti nutryptu Platelių ežero apyžeriu?.. Tokią liūdną nuoautą stiprina ir per-nai „Tiesoje“ (birželio 24 d.) paskelbtas žinybiškai tendencinias ir klaudinantis, kyrvo aš-me-nimis blykčiojantis miškotvarkos įmonės viršininko A. Bruko straipsnis, kuriamo išvis ragina-apdirboti tik 2—4 na-cionalinių parkų bei esamais reze-vatais, stojama prieš bet kokį didesnį draustinių... Pradedi ne-besuprasti — kas gi atsitiko mū-sų miškininkams, juk jie anks-tiau būdavo pirmose gamtosau-gininkų gretose?

Tad gal dar kartą pamästyki-me na-cionalinių parkų kryžkelę. Juk jie steigiami, kad būtų racionaliai naudojami, tvarkomi ir saugomi gamtiniai bei kultūriniu istoriniu požiūriais vertin-giausiai Lietuvos kraštovalzdžio Kompleksai, etnografinės sritys. Todėl devizu rinkimės ne šukį „greičiau, pigiau“, o — „atsa-kingiau, geriau“.

**Povilas KAVALIAUSKAS**

234759, Ignalinos r., Palūšės p., Lietuvos na-cionalinio parko direkcija. Redaktoriai: Aringas Gorodeckis ir Bronius Sablevičius. Tel.: 45944. Spaudai parengė A. Gorodeckis, V. Skudutienė. Spaustino Utenos spaustuvės Ignalinos filialas, 1990. Tiražas: 200 egz. Užsakymo Nr. 200.